ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN—POLONIA
VOL. XVII, 5 SECTIO H 1983

Zakład Teorii Rozwoju Ekonomicznego
Wydział Ekonomiczny UMCS

Sławomir G. KOZŁOWSKI

Finansowanie aktywizacji słabo rozwiniętych regionów Jugosławii

Финансирование экономического развития отсталых регионов Югославии

Financing the Activization of Underdeveloped Regions in Yugoslavia

Aktywizacja regionów słabo rozwiniętych stanowiła zawsze jeden z istotnych celów społeczno-ekonomicznej polityki socjalistycznej Jugosławii. Wynika to z wielkiej skali nierównomierności regionalnych występujących w tym kraju. Dobitną ilustracją tej nierównomierności jest fakt, iż najsłabiej rozwinięty region Kosowa jest w poziomie rozwoju opóźniony o 23 lata w stosunku do najbardziej rozwiniętej Słowenii.[1]

Rzecz oczywista, sposoby aktywizującego oddziaływania na gospodarkę regionów słabo rozwiniętych ulegały zmianom, podobnie jak ewoluował system funkcjonowania gospodarki jugosłowiańskiej. Niemniej jednak w całym okresie powojennym zasadniczym kierunkiem działania było finansowanie ekonomicznego i społecznego rozwoju regionów słabo rozwiniętych. Przy tym, w przypadku finansowania rozwoju społecznego (ściślej konsumpcji zbiorowej) dokonujące się zmiany są bardzo niewielkie i dotyczą nie tyle jego istoty, co zakresu oddziaływania. Przez cały bowiem okres powojenny utrzymywane są dotacje budżetu Związkowe-

---

[1] Por. *Kriteriji i metode za utvrdjivanje stupnja razvijenosti republika i autonomnih pokrajina i sistema podsticajnih mjera za ostvarivanje bržeg razvitka nedovolnjo razvijenih republika i SAP Kosovo u 1976—1980*, Ekonomski institut, Zagreb 1975, s. 39. Podział regionalny Jugosławii bazuje na podziale politycznym na republiki i obwody autonomiczne. Trzy republiki (Słowenia, Chorwacja i Serbia właściwa, tj. terytorium republiki Serbii bez obwodów autonomicznych) i jeden obwód autonomiczny (Wojwodina) stanowią cztery regiony rozwinięte. Również trzy republiki (Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra i Macedonia) oraz jeden obwód (Kosowo) stanowią cztery nierozwinięte regiony Jugosławii. Regiony słabo rozwinięte określone są ustawą parlamentarną. Por. też: mapa.

go na rzecz finansowania konsumpcji społecznej (rozwoju służb społecznych) regionów nierozwiniętych.

Istotne zmiany nastąpiły natomiast w finansowaniu przyspieszonego rozwoju gospodarczego regionów nierozwiniętych. W okresie pierwszym odrębnego finansowania nie notujemy, jest ono wmontowane w ogólny system scentralizowanych inwestycji służących reprodukcji rozszerzonej w całej gospodarce. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych i pierwszej sześćdziesiątych pojawia się odrębne finansowanie regionów słabo rozwiniętych w postaci, początkowo, bezzwrotnych dotacji przyznawanych z funduszy scentralizowanych, zaś później także bezprocentowych i niskoprocentowych kredytów. W tym ostatnim przypadku spłaty kredytów zasilały z reguły bezpośrednio fundusze regionów nierozwiniętych, stanowiły więc właściwie także pewne formy dotacji.

Najistotniejsze zmiany przynosi jednak rok 1965, kiedy to utworzono Fundusz Federacji dla Kredytowania Rozwoju Gospodarczego Niedostatecznie Rozwiniętych Ekonomicznie Republik i Obwodów [2]. Potrzeba utworzenia takiego Funduszu wynikła z jednej strony z konieczności dostosowania metod polityki regionalnej do zmian w systemie funkcjonowania gospodarki, z drugiej zaś ujawniła się w świetle wcześniejszych doświadczeń. Reforma gospodarcza z r. 1965 znacznie zwiększyła stopień decentralizacji gospodarki, przyznając przedsiębiorstwom dużą swobodę w zakresie dysponowania produkcją czystą, tj. zarówno funduszem inwestycyjnym, jak i funduszem płac. Nie zmienione rozwiązania w zakresie finansowania regionów słabo rozwiniętych stanowiłyby zatem obcy element w nowych rozwiązaniach systemowych. Jednocześnie wcześniejsze doświadczenia wykazały, że zlikwidowanie narosłych różnic międzyregionalnych jest problemem długookresowym. Rozwiązanie jego wymaga zatem stworzenia oddzielnej, działającej na trwałej podstawie, instytucji. Instytucją tą stał się, utworzony jako samodzielna instytucja kredytowa Federacji, fundusz dla kredytowania regionów nierozwiniętych. Powierzono mu istotne funkcje w zakresie kredytowania rozwoju, udzielania pomocy technicznej a także badania możliwości i warunków rozwoju regionów słabo rozwiniętych.

Oczywiście utworzenie funduszu nie zmniejsza roli własnego wysiłku regionów słabo rozwiniętych. Stanowi on jedynie źródło środków uzupełniających pozwalających na istotne przyspieszenie tempa ich rozwoju. W planie na lata 1966—1970 fundusz miał uczestniczyć w łącznych inwestycjach brutto regionów słabo rozwiniętych w wysokości 26%, zaś w przewidywanej akumulacji tych regionów aż w wysokości 40%.[3]

---

[2] „Službeni list SFRJ", 1965, nr 8.

[3] Por. N. Nikolić: *Fond federacije za nedovoljno razvijene republike i krajeve*, „Finansije", 1971, nr 5—6, s. 316.

Jakie są podstawowe zasady działania funduszu, który z pewnymi zmianami funkcjonuje już czternaście lat? Jedną z cech najbardziej charakterystycznych jest wyłączenie środków Funduszu z ogólnego reżimu wykorzystywania środków kredytowych i skierowanie ich do gospodarki regionów słabo rozwiniętych. Wynika to z ogólnej idei utworzenia Funduszu jako instytucji zabezpieczającej szybszy rozwój regionów słabo rozwiniętych.

Drugą cechą charakterystyczną funduszu jest wyraźne ograniczenie obszaru, na którym ma być stosowany ten rodzaj interwencji Federacji. Dotyczy on wyłącznie tych republik i obwodów, które nie mają możliwości szybkiego rozwoju odpowiadającego interesom i potrzebom całej gospodarki jugosłowiańskiej. Regiony te objęte są odrębną ustawą parlamentu jugosłowiańskiego i w całym okresie po r. 1965 obejmują cztery następujące republiki i obwody: Bośnię i Hercegowinę, Czarnogórę, Macedonię, Kosowo.[4] Wyraźnie przy tym podkreślone zostało, że środki funduszu nie mogą być wykorzystane dla kredytowania rozwoju węższych obszarów. Jest to istotne novum w polityce regionalnej Jugosławii, gdyż tych. Pomoc dla takich obszarów winna być udzielana przez same republiki rozwinięte w harmonii z ich możliwościami oraz potrzebami tych obszarów. Jest to istotne *novum* w polityce regionalnej Jugosławii, gdyż w latach wcześniejszych dość dowolnie i zmiennie interpretowano pojęcie regionów nierozwiniętych.

Trzecią charakterystyczną cechą funduszu jest zapewnienie stałych źródeł środków jego tworzenia. Słabością rozwiązań okresu wcześniejszego była właśnie zmienność źródeł i zakresu pomocy finansowej dla regionów nierozwiniętych. Zasadniczym źródłem wpływów na rzecz funduszu stało się obciążenie gospodarki uspołecznionej określonymi obowiązkowymi wpłatami, przy czym w latach 1966—1970 wpłaty te nosiły charakter obciążenia fiskalnego. Była to bowiem forma bezzwrotnej dotacji płaconej przez całą gospodarkę uspołecznioną na rzecz regionów nierozwiniętych. Po r. 1971 aż do chwili obecnej zasada wpłat obowiązkowych została utrzymana, jednak noszą one teraz charakter nie bezzwrotnych dotacji, a obowiązkowych kredytów, które gospodarka uspołeczniona musi przydzielić na rzecz funduszu.

Zgodnie z ustaleniami na lata 1966—1970 podstawami materialnymi Funduszu są: 1) środki stałe, 2) przychody roczne, 3) inne źródła.[5] Środki stałe Funduszu stanowią największą jego część i oparte są na najbardziej

[4] „Službeni list SFRJ" nr 8/1965 i nr 33/1971. Oprócz Funduszu Federacji na podobnych zasadach tworzone są fundusze wewnątrz republiki, które służą kredytowaniu przyspieszonego rozwoju mniejszych, zacofanych obszarów na terenie regionów rozwiniętych.

[5] Nikolić: *op. cit.*, s. 116.

trwałej podstawie. Są to główne środki funduszu. Pochodzą one z sumy 1,85% dochodu narodowego brutto (tj. w nomenklaturze jugosłowiańskiej produktu społecznego) gospodarki uspołecznionej Jugosławii. Wpłaty na ten fundusz obciążają przy tym w jednakowej wysokości zarówno regiony rozwinięte, jak i nierozwinięte. Zmniejsza to oczywiście faktyczny przepływ akumulacji z regionów rozwiniętych do nierozwiniętych. Podkreślić też należy, że w ramach poszczególnych regionów (republik i obwodów) nie wszystkie działy czy gałęzie gospodarki płaciły jednakowy odsetek swej produkcji czystej brutto. Zależnie bowiem od specyficznych okoliczności (określona polityka preferencyjna) republiki w ramach realizacji swego obowiązku rozmaicie obciążały poszczególne gałęzie i rodzaje działalności.[6]

Warto tu zwrócić uwagę, że w rzeczywistości w latach 1966—1970 nie zrealizowano planowanych wpływów w wysokości 1,85% dochodu narodowego brutto. Ponieważ podstawą rozliczeń był produkt roku ubiegłego, a procesy inflacyjne powodowały faktyczne zmniejszenie wartości jego sumy nominalnej, stąd też wpływy na środki stałe funduszu nie odpowiadały faktycznej wartości 1,85% dochodu narodowego brutto. Podobne tendencje utrzymały się też w latach 1971—1975.[7] Trudności występują również w zakresie systematyczności wpływu środków, w szczególności dotyczy to niskiego wpływu w pierwszych miesiącach roku.[8] Wynikają stąd znaczne kłopoty regionów słabo rozwiniętych w zabezpieczeniu środków, a co za tym idzie i w zachowaniu równomiernej ich aktywności inwestycyjnej (por. też tab. 1).

Drugim źródłem wpływów funduszu były przychody roczne. Miały one obejmować głównie spłaty kredytów udzielanych przez fundusz regionom słabo rozwiniętym, jakkolwiek często w praktyce rezygnowano

Tab. 1. Realizacja wpływów środków na fundusz dla regionów nierozwiniętych w latach 1966—1969 (mln dinarów)
Revenues of the fund of underdeveloped regions in 1966—1969 (in millions of dinars)

Rok / Łączne środki Funduszu	1966	1967	1968	1969	1966—1969
Plan	1292,2	1532,9	2155,0	2224,1	6253,3
Realizacja	945,5	1082,8	2001,1	1833,1	5862,5
Przeniesiono na rok następny	346,7	450,1	153,9	391,0	391,0

Źródło: Nikolić: *op. cit.*, s. 320.

[6] Por. *Kriteriji i metode...*, s. 6.
[7] *Ibid.*
[8] Por. Nikolić: *op. cit.*, s. 320.

z tych wpływów na rzecz odpowiednich funduszy republikańskich. Trzecie wreszcie źródło wpływów to głównie procent od kredytów udzielonych z funduszu oraz procent od środków funduszu ulokowanych w banku, a także różne ewentualne dotacje. Łącznie jednak te dwa źródła środków odgrywały znikomą rolę i w stosunku do całości planowanych środków funduszu na lata 1966—1969 stanowiły zaledwie 5,8% (94,2% to środki stałe funduszu).[9]

W ostatnich latach (po 1971) rozszerzono jeszcze uprawnienia funduszu dotyczące gromadzenia środków na pożyczki w kraju i za granicą. Możliwość ta ma jednak tylko formalny charakter, bowiem fundusz nie jest przygotowany ani organizacyjnie, ani kadrowo do takiej działalności. Nie ma też potrzeby takiej działalności w układzie istniejących instytucji kredytowych. Fundusz może natomiast wystąpić jako gwarant przy zaciąganiu pożyczek, oczywiście przy wcześniejszej zgodzie samych regionów nierozwiniętych.[10]

Charakterystyczną cechą Funduszu jest też sposób kredytowania. Otóż, w odróżnieniu od banków gospodarczych, fundusz nie kredytuje bezpośrednio organizacji gospodarczych, lecz stosunek kredytowy nawiązuje z bankiem lub organizacją gospodarczą, którą wyznaczą regiony słabo rozwinięte (republiki czy Kosowo). W dotychczasowej praktyce są to wyłącznie banki gospodarcze tych regionów, a konkretnie banki inwestycyjne w Sarajewie, Titogradzie, Skopje i Prisztinie. Dopiero one nawiązują bezpośrednie stosunki kredytowe z organizacjami gospodarczymi, zgodnie z zasadami wykorzystania innych środków reprodukcji społecznej i celami rozwoju gospodarczego zatwierdzonymi w planach społeczno-gospodarczych tych regionów i całej Jugosławii.

O ile dopływ środków na fundusz, podobnie jak wyznaczenie regionów podlegających dodatkowemu kredytowaniu, określony jest w swej najważniejszej części (środki stałe) na podstawie decyzji parlamentu jugosłowiańskiego, to o rozdziale środków między regiony decyduje Rada Zarządzająca Funduszu, która składa się z przewodniczącego i dwunastu członków. Zarówno przewodniczącego, jak i sześciu członków mianuje Skupsztina Związkowa, czyli parlament, pozostali to delegaci sześciu republik związkowych. Rada Zarządzająca jest więc ciałem mieszanym parlamentu Jugosławii i parlamentów republik, przy czym liczba i waga głosów (przewodniczący) wskazuje na dominację władzy centralnej. Członkiem Rady jest też z urzędu dyrektor Funduszu.[11]

---

[9] *Ibid.*, s. 317, 320.

[10] Por. M. Mladenović: *Sistem dopunskog finansiranja razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i autonomnih pokrajina*, „Finansije", 1972, nr 3—4, s. 127.

[11] Por. Nikolić: *op. cit.*, s. 321.

Decyzją Rady w latach 1966—1975 podział środków miał się dokonać według następującego klucza:

	Lata	
	1966—1970	1971—1975
Bośnia i Hercegowina	30,7%	34,0%
Czarnogóra	13,1%	12,0%
Macedonia	26,2%	24,0%
Kosowo	30,0%	30,0%

Zastosowanie takiego podziału oparte zostało na ocenie stopnia niedorozwoju poszczególnych regionów, przewidywanej stopy ich wzrostu, a także ocenie możliwości własnej akumulacji przewidzianej w ich planach rozwojowych. Brano również pod uwagę przewidywaną (różną w różnych regionach) efektywność inwestycji. Faktyczny rozdział środków przedstawia tabela 2.

Tab. 2. Rozdział środków funduszu dla regionów nierozwiniętych (mln dinarów, ceny bieżące)
Distribution of the means of the underdeveloped region fund (in millions of dinars, current prices)

Region	1965—1970		1971—1975	
	Kwota	Struktura w procentach	Kwota	Struktura w procentach
Bośnia i Hercegowina	2740,1	28,9	8 304,3	32,4
Czarnogóra	1740,1	18,3	2 927,7	11,4
Macedonia	2338,4	24,6	5 864,3	22,9
Kosowo	2677,7	28,2	8 521,5	33,3
Regiony nierozwinięte razem	9496,3	100,0	25 617,8	100,0

Zródło: K. Bogoev: *Položaj nedovoljno razvijenih republika i SAP Kosovo u razvoju Jugoslavije*, „Socijalizam", 1975, nr 7—8, s. 833.

Widoczne jest, że faktyczna struktura wykorzystania środków funduszu odbiega w obu okresach od struktury planowanej, przy czym w całym okresie różnice kształtują się na niekorzyść Macedonii, której udział był o ponad 1 punkt procentowy niższy niż planowano.

Wprowadzenie warunków kredytowania oraz przekazanie środków bezpośrednio bankom regionów słabo rozwiniętych nie jest równoznaczne z rezygnacją Federacji z oddziaływania na kierunki rozwoju regionów nierozwiniętych. Oddziaływanie to dokonuje się za pośrednictwem różnicowania warunków wykorzystania środków. I tak w latach 1966—1970

środki funduszu mogły być wykorzystywane w trzech postaciach, przy czym dwie z nich — kredyty ogólne i kredyty celowe (kierunkowe) odgrywały najistotniejszą rolę. Na szczególnie korzystnych warunkach udzielane były kredyty celowe. Niskie oprocentowanie (2% w skali rocznej), długie okresy spłat (od 20 do 30 lat zależnie od kierunków ich wydatkowania) były formą oddziaływania pośredniego Federacji na kierunki gospodarki w regionach słabo rozwiniętych. Kredyty te przeznaczone bowiem były na określone rodzaje inwestycji, w szczególności na szeroko rozumianą infrastrukturę (magistrale drogowe i kolejowe, energetykę, melioracje i drogi leśne) oraz podstawowe gałęzie przemysłu (metalurgia, podstawowy przemysł chemiczny, celulozowo-papierniczy, cementowy). Z kredytów tych finansowano także obiekty produkcji rolniczej.

Kredyty ogólne, których kierunki wydatkowania nie były ograniczone, były znacznie mniej korzystne. Oprocentowanie wynosiło tu bowiem 4%, przy terminie spłat 15-letnim. Takie warunki kredytowania zadecydowały więc o dominacji kredytów kierunkowych (por. tab. 3).

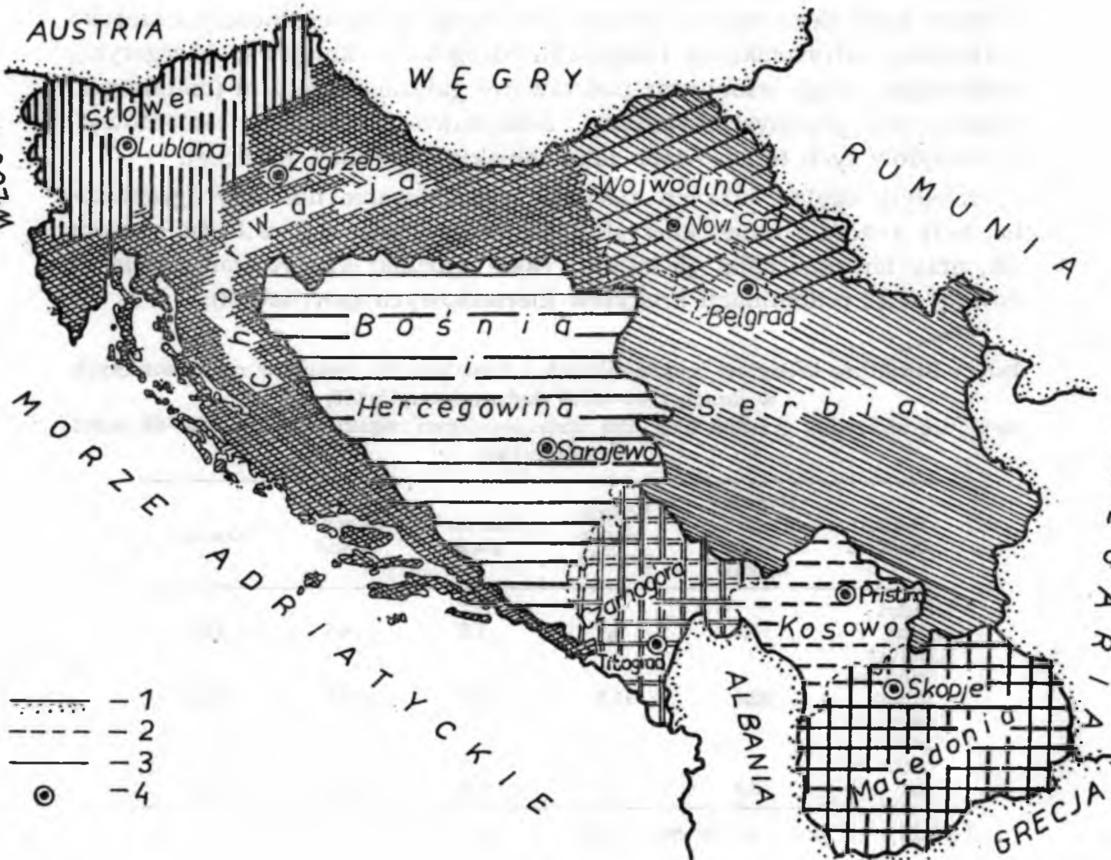
Tab. 3. Struktura kredytów przydzielonych z funduszu dla regionów nierozwiniętych w latach 1966—1969 (łączny kredyt = 100)
Structure of credits granted from the underdeveloped region fund in 1966—69 (total credits = 100)

Rodzaj kredytu	Regiony nierozwinięte łącznie	Bośnia i Hercegowina	Czarnogóra	Macedonia	Kosowo
Kredyt ogólny	7,4	4,7	7,3	4,7	13,4
Kredyty kierunkowe	92,0	94,2	91,7	94,9	86,5
Kredyt na pomoc techniczną	0,6	1,1	1,0	0,4	0,1

Źródło: Nikolić: *op. cit.*, s. 325.

Poza kredytami ogólnymi i celowymi udzielane były jeszcze kredyty związane z pomocą techniczną i kadrową. Oprocentowanie ich było bardzo niskie (1% rocznie) przy jednoczesnym ustaleniu górnej granicy procentu, jakiego bank inwestycyjny regionu mógł zażądać od ostatecznego użytkownika (organizacji gospodarczej) na 2% rocznie. Okres spłat ustalony został na 5 lat dla kredytowania pomocy technicznej i 10 lat dla kredytowania przygotowywania kadr. Ustalono też limit dla tego typu kredytu na 2% ogółu środków, jakie Fundusz przeznaczył w danym roku dla banku regionu słabo rozwiniętego. Kredyty te nie osiągnęły jednak

w żadnym roku tego przewidzianego limitu (por. tab. 3). Również istniejący teoretycznie kredyt na nakłady modernizacyjne, racjonalizację, rekonstrukcje i działalność integracyjną nie odgrywa praktycznie żadnej roli. Jego wielkość jest tak mała, że w klasyfikacji udzielonych kredytów nie może zostać wyodrębniona.

Bardzo słabe wykorzystanie trzeciego rodzaju kredytów (na pomoc techniczną) spowodowało, że od końca r. 1969 zmieniono zakres możliwości jego wykorzystywania. Od tego momentu kredyt ten mógł być wykorzystany w celu szkolenia niezatrudnionej siły roboczej z regionów słabo rozwiniętych, w tym także przygotowania do pracy w innych regionach kraju i za granicą. Można go było wykorzystać także na przekwalifikowanie nadwyżek specjalizowanej siły roboczej oraz w celu kształcenia kadr specjalistycznych w kraju i za granicą. Warunki jego

udzielania były przy tym, jak już wspomniano, korzystniejsze niż w przypadku kredytów przeznaczonych bezpośrednio na pomoc techniczną.

Przy określonej strukturze rodzajowej kredytów przeciętne warunki kredytowania ze środków funduszu ukształtowały się w latach 1966—1970 następująco: średnie oprocentowanie 2,1%, średni okres spłat 19,5 roku. Okres karencji wynosił 36 miesięcy od zakończenia roku rozpoczęcia korzystania z kredytów. Jedynie w przypadku niewiele ważących kredytów na pomoc techniczną okres karencji był krótszy i wynosił 24 miesiące.[12]

Lata 1971—1975 przyniosły dość istotną zmianę w warunkach gromadzenia środków funduszu. Wychodząc z założenia, iż poziom rozwoju regionów nierozwiniętych daje już możliwość gromadzenia większej ilości środków, a także prowadząc — założony w *Konstytucji* — proces zmniejszania zakresu interwencji państwa i przenoszenia ciężaru decyzji ekonomicznych bezpośrednio na organizacje gospodarcze, zlikwidowano w tym okresie fiskalną formę gromadzenia środków i zastąpiono ją formą obowiązkowych pożyczek udzielanych przez uspołecznione organizacje gospodarcze kraju.[13] Jest to znaczna różnica jakościowa, wcześniej bowiem regiony słabo rozwinięte korzystały ze środków funduszu, co prawda, na zasadzie kredytu, jednak raz zgromadzone środki Funduszu pozostawały niezmiennie w jego dyspozycji. Mógł on zatem udzielać stałej i rosnącej pomocy regionom słabo rozwiniętym (spłaty kredytów, kumulując się z nowo tworzonymi środkami stałymi opartymi na obowiązkowych wpłatach, ciągle powiększały globalną sumę funduszu). Aktualnie wpływy powiększające fundusz na stałe zostały radykalnie zmniejszone i ograniczają się praktycznie jedynie do pewnych sum wynikających ze spłaty oraz oprocentowania kredytów poprzedniego okresu. W ten sposób ciężar finansowania rozwoju został przesunięty — patrząc długookresowo — w znacznym stopniu na same regiony słabo rozwinięte, bowiem szczególne formy pomocy sprowadzają się jedynie od strony finansowej do korzyści wynikających z korzystnie niskiego oprocentowania kredytów i długich okresów ich spłat. Nie znaczy to oczywiście, że — w sensie ekonomicznym — tego rodzaju pomoc jest bez znaczenia. Może ona w sposób niewątpliwy przyspieszać aktywizację regionów nierozwiniętych. Z punktu widzenia finansowania rozwoju nowe zasady oznaczają jednak daleko

---

[12] Por. K. Bogoev: *Položaj nedovoljno razvijenih republika i SAP Kosovo u razvoju Jugoslavije*, „Socijalizam", 1975, nr 7—8, s. 833.

[13] Por. M. Bazler-Madžar: *Problems of Regional Economic Development in Yugoslav Theory and Practice*, „Economic Analysis and Worker Management", 1974, vol. VIII, s. 245 oraz Z. Jašić: *Financiranje i poticanje bržeg razvitka nedovoljno razvijenih republika i SAP Kosovo*, „Naše teme", 1975, nr 12, s. 1799.

idące zmiany w kierunku mniejszego udziału gospodarki jako całości w rozwiązywaniu problemów regionów słabo rozwiniętych.

Zmiana, jaka dokonała się po r. 1971, polega faktycznie na wprowadzeniu, w miejsce obciążeń fiskalnych, systemu obowiązkowych obligacji mających postać oprocentowanych papierów wartościowych, które organizacje gospodarcze muszą wykupić. Wprowadzenie tego rodzaju papierów miało w założeniu jak najbardziej przybliżyć warunki kredytowania funduszu do warunków rynkowych, aby obligacje te stanowiły rzeczywiste papiery wartościowe, które można sprzedać, a także przekształcić (zamienić) na inne postacie.[14]

Drugą bardzo istotną zmianą, jaką odnotować możemy po r. 1971, jest szczególne potraktowanie najsłabiej rozwiniętego regionu Kosowa. Ustawą związkową, podobnie jak w latach poprzednich, określono regiony słabo rozwinięte, tj. Bośnię i Hercegowinę, Czarnogórę, Macedonię i Kosowo. Odrębnie jednak już w samej ustawie potraktowane zostało Kosowo.[15] W okresie poprzednim, jak pamiętamy, decyzje podziału środków funduszu nie były ustalone w samej ustawie związkowej, lecz zapadały na posiedzeniach ciała wykonawczego, jakim jest Rada Zarządzająca Funduszu. Zasada ta została utrzymana z jednym wyjątkiem. Podobnie więc jak w okresie poprzednim, sumy przypadające funduszowi z wpłat (o charakterze pożyczek) 1,85% dochodu narodowego brutto dzielone są przez Radę Zarządzającą funduszu na cztery regiony. Poza tym jednak już w ustawie związkowej ustalono dodatkowe środki w wysokości 0,09% dochodu narodowego brutto przypadające bezpośrednio i wyłącznie obwodowi autonomicznemu Kosowo. Zmiana ta jest bardzo istotna, oznacza bowiem, że Kosowo — znalazło się bezpośrednio w centrum zainteresowania parlamentu jugosłowiańskiego — Skupsztiny Związkowej. Tak więc Kosowo otrzymuje po r. 1971 środki z funduszu dwoma niejako kanałami. Jeden — to wskazane 0,09% dochodu narodowego brutto, drugi zaś — to udział w tej części funduszu, która jest tworzona z wpłat w wysokości 1,85% dochodu brutto. Tak więc na fundusz po r. 1971 odpływa w postaci obowiązkowych pożyczek już nie 1,85% dochodu narodowego brutto, lecz 1,94% tegoż dochodu. Dodatkowe środki, jakie uzsykał dzięki nowemu rozwiązaniu region Kosowa, nie są imponujące. Jeśli bowiem weźmiemy pod uwagę, że w rozdziale środków podstawowych (1,85% dochodu brutto) Kosowo uczestniczyć miało w latach 1971—1975 w wysokości 30%, to w całości środków (1,94% dochodu) udział ten rośnie do 33,2%. Natomiast suma, którą dysponować ma Kosowo rośnie o 16,2%, co jest wielkością niewątpliwie odczuwalną, nie może jednak w istotny

[14] Por. Mladenović: *op. cit.*, s. 128.

[15] „Službeni list SFRJ" nr 33/1971.

sposób zmienić jego sytuacji. Tak więc, nie negując materialnego znaczenia dodatkowych środków przydzielonych Kosowu, podkreślić jednak trzeba przede wszystkim moralne znaczenie faktu zajęcia się przez najwyższe władze Jugosławii problemem najbardziej zacofanego jej regionu.

Trzecią wreszcie istotną różnicą jest likwidacja szczególnych preferencji Federacji, które przybierały postać zróżnicowania warunków kredytowania ze środków funduszu. Fundusz przestał więc odgrywać jakąkolwiek aktywną rolę przy ustalaniu pojedynczych kierunków rozwoju czy wykorzystaniu kredytów. Warunki kredytowania ustalone zostały w sposób jednolity niezależnie od miejsca wykorzystania kredytów. Oprocentowanie wynosi więc 4%, okres spłat 15 lat, zaś okres karencji 3 lata. Jedynym wyjątkiem w układzie terytorialnym jest Kosowo, które ze względu na swe ogromne trudności rozwojowe korzysta z lepszych warunków, a to: oprocentowanie 3%, okres spłat — 19 lat, okres karencji — 3 lata. Podkreślić jeszcze należy, że warunki dla wpłacających obowiązkowe pożyczki na fundusz są korzystniejsze. Wpłacają oni bowiem sumy, których zwrot następuje w ciągu 12 lat przy oprocentowaniu 4% i okresie karencji równym 3 lata.[16] Oznacza to w praktyce, że fundusz ze zgromadzonych wcześniej środków musi pokrywać różnice wynikające z warunków, na jakich środki otrzymuje, oraz warunków, na jakich udziela kredyty. Potwierdza to jeszcze raz postawioną uprzednio tezę, że po r. 1971 ekonomiczna siła pomocy całej gospodarki dla regionów słabo rozwiniętych została zmniejszona.

Podkreślić jeszcze należy trwałość postaci funduszu dla regionów słabo rozwiniętych. Znalazł on bowiem swe miejsce w nowo uchwalonej w r. 1974 *Konstytucji* Jugosławii. Paragraf 258 ustawy zasadniczej poświęcony jest w całości właśnie funduszowi.[17]

W latach 1976—1980, przy zasadniczo nie zmienionych zasadach funkcjonowania funduszu, wprowadzone zostały pewne zmiany w zakresie

---

[16] Por. B o g o e v: *op. cit.*, s. 833.

[17] „Tworzy się odrębny fundusz federacji dla kredytowania szybszego rozwoju niedostatecznie gospodarczo rozwiniętych republik i obwodów autonomicznych.

Ustawą związkową są zatwierdzone niedostatecznie gospodarczo rozwinięte republiki i obwody autonomiczne, stałe źródła środków funduszu, szczególne warunki kredytowania z tych środków i sposób funkcjonowania funduszu.

Dla potrzeb Funduszu Federacji dla Kredytowania Rozwoju Gospodarczego Niedostatecznie Rozwiniętych Ekonomicznie Republik i Obwodów Autonomicznych organy Federacji mogą ustalać obowiązkowe pożyczki.

Republice i obwodowi autonomicznemu, który nie może środkami własnymi finansować służb społecznych i innych w republice czy obwodzie autonomicznym, Federacja zapewnia niezbędne środki na warunkach, które ustala ustawa związkowa". (Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, član 258, Beograd 1975, Novinska Ustanova, „Službeni list", s. 130).

gromadzonych w jego ramach środków. Podwyższono nieco ogólną wielkość wpłat na fundusz, które obejmują dziś nie 1,94, lecz 1,97% dochodu narodowego brutto gospodarki uspołecznionej. Zmieniony został jednocześnie udział, jaki w formie bezpośredniej ma w nim Kosowo. Zasada szczególnych preferencji dla tego regionu została nie tylko utrzymana, lecz wzmocniona. Kosowo, na rzecz którego płynęły uprzednio bezpośrednio środki w wysokości 0,09% dochodu narodowego (oraz 30% pozostałych środków funduszu gromadzonych z 1,85% wpłat od dochodu narodowego), otrzymuje teraz bezpośrednio — zgodnie z zatwierdzonym przez parlament planem — 0,17% dochodu narodowego. Pozostałe środki z wpłat 1,80% dochodu narodowego brutto gospodarki uspołecznionej (poprzednio 1,85%) rozdzielane są na poszczególne regiony, podobnie jak poprzednio przez Radę Zarządzającą funduszu. Również i w tej części zakres ingerencji parlamentu (Skupsztiny Związkowej) zwiększył się, a tym samym zmniejszyła swoboda Rady Zarządzającej. Zgodnie bowiem z planem 5-letnim, z kwoty powstałej z 1,80% dochodu narodowego brutto jej część obejmująca 0,03% tegoż dochodu ma przypaść — w drodze wielostronnych porozumień regionów nierozwiniętych — specjalnemu funduszowi Kosowa, przeznaczonemu na finansowanie systemu hydroenergetycznego Ibar-Lepenac. Pozostałe zaś środki (1,77% dochodu narodowego brutto) mają być indywidualnie przydzielane poszczególnym regionom zgodnie z proporcjami obowiązującymi w poprzedniej 5-latce. W efekcie tych zmian szczególnie poprawiła się sytuacja Kosowa. Otrzymuje ono w postaci bezpośredniej środki w wysokości 0,20% dochodu narodowego brutto sektora socjalistycznego (0,17% na cele nie sprecyzowane bezpośrednio w planie i 0,03% na system hydroenergetyczny Ibar-Lepenac). Dochodzi do tego 30-procentowy udział w głównej części funduszu, równy 0,53% dochodu narodowego brutto. Łącznie więc Kosowo ma otrzymać w latach 1976—1980 pomoc z funduszu dla przyspieszonego rozwoju regionów nierozwiniętych w wysokości 0,73% dochodu narodowego brutto gospodarki uspołecznionej, tj. 37,06% wszystkich środków funduszu, przeznaczonych do rozdziału między regiony nierozwinięte. W stosunku do poprzedniej 5-latki oznacza to zatem wzrost udziału Kosowa o 11,6%.[18]

Podobnie jak w okresie poprzednim utrzymano też korzystniejsze w stosunku do innych regionów warunki kredytowania dla Kosowa, aczkolwiek nastąpiło pewne ich pogorszenie. I tak, o ile okres zwrotu dla regionów nierozwiniętych wynosi aktualnie 14 lat przy oprocentowaniu 4,166% i okresie karencji 3 lata od roku otrzymania, to dla Kosowa odpowiednie wielkości są następujące: 17,5 roku, 3% i 3 lata. Warunki dla wpłacają-

[18] Por. *Social Plan of Yugoslavia 1976—1980*, Izd. „Jugoslovenski pregled", Beograd 1977, s. 119—120. Przeliczenia własne.

cych obowiązkowe pożyczki są — podobnie jak w poprzedniej 5-latce — odmienne, bowiem zwrot wpłaconych kwot następuje w ciągu 15 lat przy oprocentowaniu 4% i okresie karencji 3 lata od roku wpłaty.[19] Widoczne jest więc, że warunki dla wpłacających nie różnią się już tak na korzyść od warunków dla kredytobiorców jak w poprzedniej 5-latce. Przy znacznej już kwocie udzielanych kredytów fundusz nie mógłby bowiem z własnych środków pokryć znacznych różnic w warunkach dla kredytodawców i kredytobiorców, stąd też są one w praktyce niemal identyczne (jeśli zważymy lepsze warunki dla blisko 40% środków służących kredytowaniu Kosowa oraz gorsze dla kredytów udzielanych pozostałym regionom).[20] Warto zwrócić uwagę, że ostatnio postuluje się też powiązanie środków uzyskiwanych z funduszu dla regionów nierozwiniętych ze środkami własnymi regionów słabo rozwiniętych, podobnie jak to miało miejsce na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych w odniesieniu do inwestycji gwarantowanych. Zwraca się bowiem uwagę, że „[...] w dotychczasowej praktyce określa się tylko obowiązki Federacji, nie istnieją zaś obowiązki zabezpieczania swojej części środków ze strony tych regionów".[21] Stąd propozycje zmierzają do wprowadzenia obowiązkowego udziału regionów nierozwiniętych w inwestycjach finansowanych z funduszu, a tym samym zapewnienia większego ich zainteresowania właściwym i efektywnym wykorzystaniem pomocy Federacji. Udział własny miałby przy tym wynosić 50% dla regionów nierozwiniętych, jedynie dla Kosowa być obniżony do 25%.

Przyjrzyjmy się jeszcze zakresowi pomocy, jaki zapewnił fundusz regionom słabo rozwiniętym w całym okresie swego działania. Kształtowanie się relacji wpływów na fundusz i dochodu narodowego brutto wskazuje wyraźnie na niesystematyczność napływu środków, a także ich szczupłość. W latach 1966—1974 środki wpływające na Fundusz stanowiły od 0,98 do 1,89 dochodu narodowego brutto, wahania są więc tu bardzo pokaźne. Równocześnie w latach 1966—1970 nie była realizowana ustawa związkowa o wysokości gromadzonych środków. I tak, w latach 1966—1970 przy ustawowo określonych wpłatach obowiązkowych równych 1,85% dochodu narodowego brutto gospodarki uspołecznionej faktycznie zrealizowano wpływy równe 1,67% tegoż dochodu, tj. zrealizowano plan w 90,3%. W latach 1971—1974, kiedy obowiązywały wpływy

[19] *Ibid.*

[20] W latach 1971—1975 wskutek korzystniejszych warunków dla pożyczkodawców (krótszy o trzy lata niż w przypadku kredytobiorców okres spłat) powstała obciążająca Fundusz różnica w wysokości ok. 2,4 mld dinarów, którą zgodnie z planem społecznym na bieżącą 5-latkę przejmie Federacja w porozumieniu z republikami i obwodami autonomicznymi (Por. *Social Plan...*, s. 121).

[21] D. Protić: *Nova obaveza za nerazvijene*, „Politika", 4 III 1976, s. 7.

równe 1,94% dochodu brutto, realizowano jedynie 1,81%. Stopień realizacji planu uległ więc pewnej poprawie i wzrósł do 92,3%. Oznacza to jednak w dalszym ciągu znaczne odstępstwo od ustaleń zawartych w planie społeczno-ekonomicznego rozwoju kraju.[22]

W sposób oczywisty rzutuje to na możliwości inwestycyjne regionów słabo rozwiniętych. Udział inwestycji tych regionów w całości inwestycji jugosłowiańskich wahał się od 21,1% w r. 1969 (i 21,2% w 1974) do 29,2% w r. 1966 (por. tab. 4). W całym okresie 1971—1974 udział ten wynosił 27,7% przy założonym w planie, niezbędnym dla zrealizowania odpowied-

Tab. 4. Udział inwestycji z funduszu dla regionów nierozwiniętych w łącznych inwestycjach

Participation of investments from the underdeveloped region fund in total investments

Rok	Łączne inwestycje w Jugosławii mln dinarów	Inwestycje w regionach słabo rozwiniętych mln dinarów	Inwestycje z Funduszu mln dinarów	Udział inwestycji z Funduszu (w procentach)	
				w inwestycjach Jugosławii (4 : 2)	w inwestycjach regionów nierozwiniętych (4 : 3)
1966	21 162	6 101	495	2,3	8,0
1967	19 898	5 631	1152	3,8	20,5
1968	25 242	7 249	1137	5,5	19,0
1969	29 060	7 868	1445	5,0	18,4
1970	38 464	10 368	1844	4,8	17,8
1971	41 441	10 883	2343	5,7	21,5
1972	48 795	13 790	4019	8,2	29,1
1973	52 843	14 913	3916	7,4	26,3
1974	79 107	21 985	4937	6,2	22,5

Źródło: *Kriteriji i metode...*, Dodatek I, tab. 3 oraz Jašić: *op. cit.*, s. 1806.

nio przyspieszonego wzrostu regionów nierozwiniętych, udziale 33%. Zamierzenia inwestycyjne zrealizowano więc w regionach nierozwiniętych w 83,9%. Oczywiście, mimo niepełnej realizacji zamierzeń, trzeba mocno podkreślić jednak wysoki udział funduszu w realizowanych inwestycjach. Około czwartej części całości inwestycji regionów nierozwiniętych finansował fundusz, co oznacza pokaźne zwiększenie ich własnych możliwości rozwojowych. Zróżnicowanie regionalne jest przy tym bardzo znaczne. W Kosowie bowiem aż ponad 50% całości nakładów finansowane jest ze środków funduszu, gdy w Bośni i Hercegowinie udział ten jest trzykrotnie niższy. Wskazuje to na szczególne znaczenie funduszu właśnie dla roz-

[22] Obliczenia własne w oparciu o opracowania: Jašić: *op. cit.*, s. 1801, *Statistički kalendar Jugoslavije 1976*, SZS, Beograd 1976, s. 47 i *Neki pokazatelji razvoja Jugoslavije, socjalističkih republika i autonomnih pokrajina 1950—1970*, SZS, Beograd 1971, s. 28.

Tab. 5. Struktura nakładów inwestycyjnych w regionach słabo rozwiniętych według źródeł ich finansowania w roku 1974 w mln dinarów (ceny bieżące)

Structure of investments in underdeveloped regions by sources of their financing in 1974 in millions of dinars (current prices)

Region	Łączne środki		Środki organizacji gospodarczych		Środki banków		Środki Funduszu		Inne źródła	
	mln dinarów	procent	mln dinarów	procent	mln dinarów	procent	mln dinarów	procent	mln dinarów	procent
Bośnia i Hercegowina	12 513	100	3 914	31,2	3 496	27,9	1905	15,3	3 198	25,6
Czarnogóra	2 105	100	272	13,0	1 115	52,9	413	19,6	306	14,5
Macedonia	4 407	100	768	17,5	1 772	40,2	1029	23,4	832	18,9
Kosowo	2 956	100	238	8,0	554	18,6	1590	53,7	584	19,7
Regiony nierozwinięte razem	21 981	100	5 192	23,6	6 937	31,6	4937	22,4	4 920	22,4
Regiony rozwinięte razem	57 126	100	22 579	39,5	22 721	39,8	—	—	11 821	20,7

Źródło: Jašić: *op. cit.*, s. 1807. Obliczenia własne.

woju Kosowa (por. tab. 5). Znikomy jest natomiast w Kosowie udział własnych środków organizacji gospodarczych, trzykrotnie niższy niż średnio w regionach nierozwiniętych i pięciokrotnie niż w rozwiniętych.

Zaznaczyć należy, że własne możliwości akumulacyjne regionów słabo rozwiniętych są wciąż jeszcze daleko mniejsze niż pozostałych obszarów kraju. Nawet realizacja całości zaplanowanych na ostatnią 5-latkę środków funduszu zapewniłaby udział regionów słabo rozwiniętych w całości inwestycji gospodarczych Jugosławii w wysokości nieco tylko powyżej 30%, tj. niższy niż założony w planie. Wskazuje to, na niezbędną jeszcze na obecnym etapie rozwoju tych regionów pomoc całej gospodarki oraz na konieczność jej rozszerzenia. Jest to niezbędne tym bardziej, że obecnie w gromadzeniu środków funduszu dla regionów nierozwiniętych wcale niemałą rolę odgrywają same obszary nierozwinięte. Według, ograniczonych niestety tylko do trzech lat, danych udział własny regionów słabo rozwiniętych w przychodach funduszu wynosił: w r. 1971 — 19,1%, w r. 1972 — 20,0% i w r. 1973 — 22,2%.[23] Oznacza to, że transfer netto środków z gospodarki regionów rozwiniętych wynosi poniżej 80%, zaś w ostatnich latach — ze względu na systematyczny wzrost w regionach nierozwiniętych podstawy obowiązkowych pożyczek — zmniejszył się jeszcze

[23] Obliczenia własne według: *Kriteriji i metode...*, Dodatek I, tab. I.

bardziej do około 75%. W tej sytuacji, jeśli uwzględni się jeszcze niekorzystny wpływ systemu ekonomicznego na regiony nierozwinięte, wzrost pomocy ze strony całej gospodarki jugosłowiańskiej uznać należy za jak najbardziej uzasadniony.

Środki płynące do regionów słabo rozwiniętych za pośrednictwem Funduszu przeznaczone są w przeważającej mierze na budowę ich przemysłu, a także infrastruktury (sieć drogowa, systemy hydroenergetyczne itp.). Na budowę infrastruktury i podstawowych gałęzi przemysłu wydatkowano w latach 1966—1969 aż 54,2% ogółu środków Funduszu.[24] Wpływało na to niewątpliwie także różnicowanie warunków kredytowania mające skłaniać do wyboru właściwej z makroekonomicznego punktu widzenia strategii rozwojowej regionów słabo rozwiniętych. Należy jednak dostrzegać i fakt, że własne interesy tych regionów działają w tym samym kierunku. Ciągłe braki w infrastrukturze oraz bogactwo nie wykorzystanych zasobów przyrodniczych powodują, że większość nakładów z Funduszu kierowana jest właśnie na infrastrukturę oraz podstawowe gałęzie przemysłu. Wskazuje na to fakt, że również po likwidacji zróżnicowania warunków kredytowania (zniesieniu kredytów celowych), tj. po r. 1970 utrzymała się działowa struktura nakładów inwestycyjnych z wyraźną dominacją przemysłu oraz transportu i komunikacji (tab. 6). Jednocześnie w strukturze gałęziowej nakładów na przemysł dominują gałęzie przemysłu podstawowego głównie o charakterze surowcowym. Wytwarzanie energii elektrycznej, metalurgia żelaza i metali kolorowych, przemysł metalowy pochłonęły w r. 1973 około 52% całości nakładów w przemyśle finansowanych z Funduszu (tab. 7).

Dodać warto, że takiej strukturze wydatkowania środków Funduszu sprzyja też większe usamodzielnienie środków przedsiębiorstw, do których po r. 1965 została praktycznie przeniesiona znaczna część decyzji o reprodukcji rozszerzonej. Wynikający stąd brak większych własnych, regionalnych środków na cele podstawowe rzutuje też na wybór kierunków inwestowania w oparciu o środki Funduszu. Bardzo charakterystyczna jest przy tym koncentracja środków Funduszu na niewielkiej liczbie dużych obiektów.[25]

W strukturze wydatkowanych środków Funduszu zauważyć można wyraźny postęp polegający na stopniowym odchodzeniu od inwestowania

---

[24] Por. Nikolić: *op. cit.*, s. 326.

[25] Tak np. w latach 1966—1969 z przyznanych Bośni i Hercegowinie środków aż 40% pochłonęło sześć obiektów (w tym jedna linia kolejowa), w Czarnogórze pięć obiektów pochłonęło 38% środków (w tym linia kolejowa Belgrad—Bar i drogowa Magistrala Adriatycka), w Macedoni 56% środków przeznaczono na osiem obiektów (w tym jedna linia kolejowa oraz drogi kołowe), w Kosowie zaś aż 46% środków wchłonęły dwa obiekty (Por. Nikolić: *op. cit.*, s. 326—327).

Tab. 6. Działowa struktura inwestycji w regionach słabo rozwiniętych, finansowanych z funduszu dla regionów nierozwiniętych w latach 1971—1974. Łączne nakłady=100

Sector structure of investments in underdeveloped regions financed from the underdeveloped regions fund in 1971—1974. Total investments=100

Rok	Razem	Przemysł i górnictwo	Rolnictwo rybactwo	Leśnictwo	Budownictwo	Komunikacja	Handel i hotelarstwo	Rzemiosło	Gospodarko komunalna	Kultura	Służby społeczne i państwowe
1971	100	68,2	9,2	0,6	0,5	15,8	3,4	0,4	0,5	1,4	0,0
1972	100	66,2	8,1	0,2	0,6	19,5	3,5	0,4	0,8	0,4	0,3
1973	100	63,0	8,9	1,6	1,4	15,8	5,7	0,9	0,8	0,6	1,3
1974	100	68,2	11,5	1,7	2,2	8,0	5,7	0,7	0,8	1,1	0,0
1971—1974	100	66,3	9,6	1,1	1,2	14,3	4,8	0,6	0,8	0,9	0,4

Źródła: *Kriteriji i metode...*, Dodatek I, tab. 5 i 6; Jašić: *op. cit.*, s. 1808.

w nowe obiekty na rzecz inwestycji o charakterze modernizacyjnym oraz rekonstrukcji. Zjawisko to należy uznać za pozytywne, bowiem z jednej strony oznaczać ono może osiągnięcie już przez regiony nierozwinięte pewnej inicjalnej fazy rozwoju, z drugiej zapewnia wyższą efektywność ponoszonych nakładów, co jest bardzo korzystne z punktu widzenia całości gospodarki. Charakterystyczne jest jednak i to, że wyższy udział nakładów modernizacyjnych notujemy przede wszystkim w Bośni i Hercegowinie oraz — w pewnym stopniu — Macedonii (tab. 8). Uwarunkowane jest to niewątpliwie w pierwszym przypadku wyjątkowo już wysokim zużyciem majątku produkcyjnego, który powstawał w Bośni i Hercegowinie głównie na początku lat pięćdziesiątych (złote lata inwestycyjne tego regionu). W Macedonii natomiast wynika to ze szczególnej struktury przemysłu regionu, w którym dominuje tradycyjny, dość prymitywny przemysł przetwórczy (tytoniowy, włókienniczy, skórzany). Jego modernizacja jest konieczna, jeśli ma on konkurować na rynku z wyrobami pochodzącymi ze znacznie lepiej wyposażonych obiektów regionów rozwiniętych. Podane przyczyny, jak również bardzo niski udział nakładów modernizacyjnych w Czarnogórze i Kosowie wskazują jednak, że poziom rozwoju regionów rozwiniętych jest jeszcze daleki od tego, przy którym głównym kierunkiem działania może być rekonstrukcja i modernizacja istniejących obiektów.

Fundusz dla regionów nierozwiniętych stanowi jeden z najistotniejszych elementów polityki regionalnej współczesnej Jugosławii. Jest to przy tym — zarówno co do zasad funkcjonowania, jak i zakresu pomocy — rozwiązanie na wskroś oryginalne. Jego przyjęcie wynika z jednej strony z dążenia do stworzenia jednolitego systemu funkcjonowania

Tab. 7. Struktura gałęziowa nakładów na przemysł finansowanych z funduszu dla regionów nierozwiniętych w r. 1973
Branch structure of industrial investments financed from the underdeveloped regions fund in 1973

Gałąź przemysłu \ Region	Bośnia i Hercegowina	Czarnogóra	Macedonia	Kosowo	Łącznie regiony nierozwinięte
Wytwarzanie energii elektrycznej	4,2	7,8	37,3	6,7	12,3
Przemysł naftowy	1,1	0,3	—	6,1	2,5
Górnictwo i przetwórstwo	2,6	—	—	—	1,0
Metalurgia żelaza	18,6	1,5	10,4	2,1	10,0
Metalurgia kolorowa	9,6	25,9	18,5	22,2	17,0
Przemysł niemetali	0,9	—	1,2	5,5	2,4
Przemysł metalowy	15,5	6,9	9,4	12,3	12,4
Przemysł elektromaszynowy	4,6	—	1,7	1,7	2,6
Przemysł chemiczny	4,1	—	0,5	9,1	4,6
Przemysł materiałów budowlanych	5,3	10,0	6,8	10,5	7,7
Przemysł drzewny	7,3	3,9	1,3	2,1	4,0
Przemysł papierniczy	8,7	11,9	0,1	3,6	5,5
Przemysł tekstylny	10,5	9,8	6,5	7,4	8,6
Przemysł skórzany	1,5	2,6	—	2,9	1,8
Przemysł gumowy	0,1	0,1	—	2,8	1,0
Przemysł spożywczy	5,0	—	0,6	—	2,0
Przemysł poligraficzny	0,1	—	0,1	3,4	1,2
Przemysł tytoniowy	—	0,2	4,0	1,6	1,4
Badania górnicze	0,3	15,7	—	—	1,4
Pozostałe gałęzie	—	3,7	1,6	—	0,6

Źródło: *Kriteriji i metode...*, Dodatek I, tab. 6.

Tab. 8. Struktura nakładów z funduszu dla regionów nierozwiniętych z punktu widzenia rodzajów działalności inwestycyjnej w latach 1966—1969 (ogół nakładów=100)
Structure of expenditures from the underdeveloped regions fund by types of investment activities in 1966—69 (total investments=100)

Rok, region \ Nakłady na	Nowe obiekty	Modernizację i rekonstrukcję	Pozostałe rodzaje działalności
Wszystkie regiony nierozwinięte			
1966	77,6	11,8	10,6
1967	78,0	18,2	3,8
1968	64,3	30,9	4,8
1969	47,3	50,8	1,9
Przeciętnie w latach 1966—1969	63,7	31,6	4,7
Przeciętnie w latach 1966—1969 w regionach:			
Bośnia i Hercegowina	49,4	46,8	3,8
Czarnogóra	67,0	18,4	14,6
Macedonia	67,0	32,4	0,6
Kosowo	74,3	20,4	5,3

Źródło: Nikolić: *op. cit.*, s. 328.

wszystkich elementów gospodarki, z drugiej zaś z niezbędności pomocy regionom słabo rozwiniętym. Finansując czwartą część ogółu inwestycji regionów nierozwiniętych, w istotny sposób poprawia on ich możliwości rozwojowe.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы финансирования слаборазвитых регионов Югославии, являющегося элементом региональной политики этой страны. Причем автор концентрируется на финансировании хозяйственного развития (финансирование общественного развития в форме дотаций союзного бюджета — явление далеко не оригинальное) после 1965 г., когда оно получило очень интересный, специфический для Югославии вид — фонд Федерации для кредитования недостаточно экономически развитых республик и округов. Оригинальность этого решения заключается в следующем: средства фонда исключены из общего режима использования кредитных средств и направлены в развитие хозяйства экономически отсталых регионов, территория его действия ограничена и определяется парламентом (Босня, Герцеговина, Черногория, Македония, Косово), обеспечение постоянных источников создания фонда. Фонд образуется из, отчислений части национального дохода брутто обобщественного хозяйства, причем эти отчисления сначала носили безвозвратный характер (дотации), потом они были преобразованы в обязательные ссуды, которые хозяйственные организации предоставляют слаборазвитым регионам, конечно при посредничестве института фонда. Институт фонда носит постоянный характер — о нем гласит § 258 Конституции 1974 г. Изменяются только частности, касающиеся его функционирования. Последнее новшество (1981—1985) состоит в том, что только половина средств будет предоставляться через фонд в виде обязательной ссуды, вторая половина — по принципу непосредственного объединения средств хозяйственных организаций развитых и отсталых регионов (разумеется в соответствии с планами развития последних). Это должно служить процессу интеграции, которой так нехватает югославской экономике.

В статье также рассматривается объем помощи, получаемой слаборазвитыми регионами; его синтетически можно определить участием фонда в капиталовложениях этих регионов — он составляет около 25% (в Косове даже 50%). Кроме того, анализируются направления использования фонда.

SUMMARY

The study characterizes the main element of the regional policy in Yugoslavia, namely, the financing of underdeveloped regions. It concentrates mainly on the financing of economic development (financing social development in the form of federal budget subsidies is not an original solution) after 1965 when it has assumed a very interesting and specially Yugoslavian form of the Federal Fund for Crediting Economically Underdeveloped Republics and Districts. The originality of the solution consists in: excluding the means of the fund from the general regime of utilizing credit means and directing them to the economy of underdeveloped regions, limiting its operation to districts strictly determined by the Parliament (Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Macedonia, Kosovo), securing permanent

sources for creating the fund. Generally, the fund is created from a part of gross national income of socialized economy and these payments originally had a non--repayable character (subsidies), then they changed into compulsory loans granted by economic organizations to poorly developed regions through the mediation of the fund agency. The institution of the fund has a permanent character — it was introduced into the Constitution of 1974 in article 258 — and only details of its operation are being modified. The latest novelty (1981—85) is the fact that only half of the means are to be obtained through the fund as compulsory loans, while the other half is to be obtained from direct pooling of the means of economic organizations of developed and underdeveloped regions, naturally, in keeping with the developmental plans of the latter. This is to ensure integration processes, whose lack Yugoslavian economy is suffering.

The paper also discusses the range of aid obtained by the underdeveloped regions; the range may synthetically be determined by the participation of the fund in the investments in those regions which is about 25% (in Kosovo as much as 50%), as well as by purposes of allocating the means of the fund.